

maar in '43 enkele duizenden Javanen terecht. Zij werden gehuisvest in loodsen waar zij op de vloer moesten slapen. 'Ik kreeg', aldus later een hunner, 'eens per jaar een dunne juten zak om als kleding te gebruiken en eenmaal een rubberbroekje.' De voedselrantsoenen waren gering en wie niet kon werken wegens ziekte, kreeg niets te eten en kreeg ook geen loon; dat loon was 60 cent per dag in '42-'43, 70 in '44, 80 in '45. Per maand waren er slechts twee rustdagen.

'Er werd tijdens het werk veel geslagen door de Japanners . . . Ik ben driemaal gestraft omdat ik een dag niet gewerkt had. Deze straf bestond er uit dat ik opgesloten werd in een zinken hok van twee bij twee meter. Dit hok stond in de brandende zon . . . Ik ben tweemaal voor drie dagen en eenmaal voor twee dagen opgesloten geweest in dit hok en kreeg in die tijd geen eten en drinken . . . Na afloop van deze straf kreeg ik van de Japanse bewakers twintig stokslagen op mijn zitvlak en moest direct weer aan het werk.

. . . In het kamp was een ziekenloods . . . Bijna alle wonden raakten er geïnfecteerd door de zeer onhygiënische toestanden en de slechte medische verzorging. Ik heb vele koelies met zeer grote en diepe, pikzwarte, verschrikkelijk stinkende wonden zien rondlopen; het witte vocht droop uit deze wonden. Zeer vele koelies zijn aan deze wonden overleden.

Zeer veel koelies leden aan hoge koorts en, zeer sterk opgezwollen benen en buiken¹ en aan buikloop.

In 1944 en 1945 stierven er dagelijks van twee tot tien koelies per dag.²

Een tweede Javaan schatte dat van de in en bij Sabang tewerkgestelde Javanen 'meer dan de helft en misschien wel 75 % overleden zijn. Alle koelies liepen als geraamten rond en hadden grote zweren en er waren meer zieken dan gezonden.'³

★

Dit beeld van de behandeling van de Javaanse koelies op Sabang die òf bij razzia's gegrepen waren òf zich op grond van bedriegelijke Japanse toezeggingen hadden aangemeld, dunkt ons een goede overgang naar wat wij te schrijven hebben over een aanzienlijk grotere groep Javanen, van wie de meesten op Java op een geheel andere wijze in een situatie belandden waarin zij voor de Japanners moesten zwoegen: zij werden er

¹ hongeroedeem ² TKR-Medan, auditeur-militair: p.v. Lias, 12 aug. 1946, p. 1-2 (IC, 17 252). ³ A.v.: p.v. Sadimin, 12 aug. 1946, p. 2 (IC, 17 255).